TATIANA BUTNARU

Institutul de Filologie
(Chişinău)

METAFORA NUNTĂ-MOARTE ŞI SEMNIFICAȚIILE EI ÎN POEZIA POPULARĂ

Abstract

In the present article there are highlighted artistic meanings of the wedding-death metaphor that has its origin in the substratum of folk creativity and is manifested through deepening of some ontological issues with openness to mythical archetypes. The allegory wedding-death has its orientation towards a specific existential universe. It represents a nucleus of several folk writings that vary from doina to ballad, lyrical song, heroic epos. It expresses the treasure of Romanian thought, the popular thinking, the concept of permanence of its original myth, of perpetuation and viability of local tradition.

Keywords: folk creativity, ballad, Doina, heroic epos, morphology of motive, mioritic subject, aesthetic archetype, metaphorical suggestion, pastoral typology, liturgical space.

Metafora nuntă-moarte, una din imaginile-cheie ale artei noastre tradiționale, îşi are seva în substraturile creativității folclorice, aprofundând o complexitate de stări şi trăiri interioare, generalizând, amplificând un anturaj existențial specific. Este vorba de un sistem tipic de imagini artistice axate pe principiile poeticii populare şi trecute prin filiera unei individualizări pregnante, aşa cum ne demonstrează speciile folclorice aflate în circulație. Metafora nuntă-moarte, cu multiplele ei subtilități stilistice constituie un punct tangențial de concentrare a reflecțiilor lirice, de esențializare a unor probleme ontologice, cu deschidere spre un univers existențial specific. Circulația motivului poate fi demonstrată în baza unui bogat material factologic, care variază de la doină la baladă, cântec liric, epos eroic, el descinde dintr-o sintetizare valorică a resorturilor spirituale ale vieții omeneşti, aprofundează cele două extreme din ciclul ei dialectic, dezvăluie anumite momente de ritual înzestrate cu „specifice accente ale unui anumit sentiment al destinului" [1, 125]. Alegoria nuntă-moarte constituie nucleul epic al mai multor scrieri populare, este piatra unghiulară de concentrare a meditațiilor lirice, de subordonare a sensibilității populare a unor arhetipuri artistice fundamentale, exprimă bogăția de gândire şi simțire românească, înțelepciunea poporului, concepția despre perenitatea mitului său existențial, de perpetuare a tradiției autohtone. O. Buhociu întrevede în contextul imaginii respective o relație sacramentală cu universul, e „unirea sacramentală cu o stihie cosmică" [2, p. 439] , cu anturajul selenar al cosmosului. Se are în vedere perceperea unor noi orizonturi de înțelegere a lumii şi a destinului omenesc privit în raport cu misterul trecerii inevitabile, de retrospecție sentimentală a frământărilor lăuntrice ale omului marcat de esențele

BDD-A6827 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

primordiale ale existenței sale, este vorba de ideea „de preamărire a vieții şi nostalgica resemnare în fața trecerii inevitabile, concretizată în bucuria simplă a filosoficului a fi ca dovadă supremă a existenței umane" [3, p. 133].

După sugestia cercetătorului M. Coman, metafora nuntă-moarte provine din obiceiul nunții la înmormântare, „nunta mortului" [4, p. 218], cum este apreciat fenomenul în studiile folcloristice. Dacă analogia nunții cu moartea include reminiscențe din folclorul funerar, opinie spre care înclină M. Coman, sugestia mitică are un scop bine determinat, fiind pusă în slujba anulării deosebirii dintre viață şi moarte. Astfel, este creată ideea unui cosmos unitar, continuu, unde se suprapun diferite niveluri antologice. Odată ce „moartea este înainte de toate, un rit de trecere spre o altă modalitate de existență" [4, p. 65], are loc suprapunerea semnificațiilor şi conotațiilor existențiale, aşa cum încearcă să ne convingă autorul anonim în numeroasele sale incursiuni poetice, printre care şi cea mai desăvârşită capodoperă a creației populare, balada **Miorița**, în care „tipologia formelor evoluează de la cele mai simple la cele mai dezvoltate, şi ar putea deveni principalul instrument pentru descifrarea naturii motivului" [5, p. 135].

Nunta cosmică din **Miorița** demonstrează în plan artistic redimensionarea dramatică a universului, a vieții omeneşti. Versurile

Căci la nunta mea
A căzut o stea,
Soarele şi luna
Mi-au ținut cununa,
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi...

se îngemănează cu necuprinderea cosmică, în care pulsează duhul primar de baladă, este un cântec şoptit al sufletului într-un moment de intensă efervescență lăuntrică. Cadrul cosmic unde se profilează această incursiune filosofică este „spațiul mioritic" axat pe filonul creativității folclorice.

Există o formă de plasare cosmică în acest spațiu mioritic pentru că există o orientare mioritică, există o stare de plenitudine spirituală, care îngemănează viața şi moartea, teluricul şi celestul, dragostea şi ura. Or, aşa cum subliniază A. Fochi, „mioriticul constituie o categorie stilistică, punctul de plecare al oricărei evaziuni serioase în sfera esteticului" [6, p. 48]. Nunta din **Miorița** ne orientează spre noi orizonturi de înțelegere a lumii şi a destinului omenesc, este o culminație existențială unde şi-a găsit expresie ideea de materialitate şi spiritualitate zămislite de veacuri în accepția populară, în conformitate cu un stereotip de credință populară binecunoscut. Astfel, trecând peste aspectul de suprafață al ființării lui pământeşti, omul îşi găseşte un nou tărâm de existență, dincolo de viața terestră. Sentimentul dureros al singurătății cosmice este amplasat într-o lume selenară, superioară în esența ei. În acest amalgam contradictoriu de gânduri şi asociații, poetul anonim meditează nu atât despre moarte, cât despre perenitate, despre nemurirea sufletului şi veşnicia lui, despre acele vămi tăinuite ale trecerii, pe care le parcurge „Marele Anonim" în drumul său spre Eternitate. Este interesantă opinia potrivit căreia prefigurarea nunții mioritice în versiunile şi textele baladeşti aflate în circulație ar fi luat naştere dintr-un bocet popular generat de contaminarea şi adoptarea acestuia cu elemente de cântec ciobănesc ori, după cum încearcă să ne convingă D. Caracostea,

BDD-A6827 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

ar fi avut la origine „un bocet ciobănesc de flăcău” [7, p. 143], care mai apoi, prin asociație cu îndeletnicirile păstorești, au căpătat alte forme de specificare. Opinia este discutabilă pentru sfera de investigație științifică, ea amplifică orientarea spre aprofundarea interesului față de schimbările structurale din contextul poeticii populare și, în același timp, demonstrează caracterul deschis al speciilor folclorice. Drama umană din **Mioriţa** se suprapune nemuririi dacice, iar relația viață-moarte transpare drept o relație globală în perspective infinite.

Caracterul deschis al problemei respective poate fi demonstrat în baza circulației textelor lirico-epice, în corelație cu localizarea formelor folclorice și evoluția acestora în funcție de morfologia motivului. De aici, probabil, și interesul față de numeroasele localizări ale subiectelor mioritice înregistrate și comentate în mai multe studii de specialitate, fiind interpretate prin prisma modificărilor succesive, datorită cărora au căpătat nuanțe de doină, bocet, colind și chiar pluguşor, păstrând în esență legătura cu matricea stilistică.

Într-un studiu de poetică folclorică, S. Moraru întrevede „două aspecte ale metaforei nuntă-moarte”, dintre care „primul, cel mai răspândit are orientare spre lirica ostășească”, unde reprezentările naturii sunt înlocuite cu scene de război, iar eroul murind, își anunță logodna sau nunta cu „fiica vântului din fundul pământului” sau se referă la nunta alegorică la care participă toată natura înconjurătoare [8, p. 112]. În această ordine de idei, pot fi depistate mai multe imagini înrudite cu versiunile **Mioriței**, care în mod convențional oscilează de la o specie la alta, însoțite de stări, trăiri, sentimente de o vibrantă alură oximoronică. Nunta mioritică transpare într-un spațiu mitic de valori circumscrise într-o lumină inițiatică, are legătură cu „poezia plaiurilor noastre și sufletul ciobanului român” [9, p. 416] în seninătatea sa lăuntrică, dezvoltând o atmosferă elegiacă, plină de plasticitate și armonie.

Pe valea Banatului
Pasc oile Badiului
Toate-s mândre şi cornute
Şi cu lăsături pe frunte. [10, p. 166]

Localizarea dramei păstorești „drumul Banatului” sau „Pe-o gură de raie/ Pe-o bură de ploaie...” [11, f. 4-6] demonstrează viabilitatea ideii despre „complexul mioritic”, căile de circulație ciobănească, posibila legătură ce-ar fi existat între sudul Basarabiei, câmpia Dunării, precum și alte căi de migrație pastorească.

Cât îi Banatul de mare,
Trei feluri de drum are,
Unu-i drumul de piatră,
De merge o lume toată,
Unu-i de pământ,
De merg ciobanii pe rând,
Trec trei turme de cârlani
Şi cu ele trei ciobani [10, p. 166].

BDD-A6827 © 2012 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

În altă parte, într-un corpus de texte mioritice înregistrate în Banat (România) se vorbeşte despre „coborârea" ciobanilor din munte „jos în vale", probabil la iernatul turmelor, unde spectacolul mioritic capătă alte trăsături individualizatoare. De astă dată drama păstorească este localizată într-un peisaj specific regiunii muntoase:

Acolo sus la munte,
Niaua de-un genunchie,
Iară jos la vale,
Niaua şi mai mare. [6, p.717],

ca mai apoi calea ciobanilor sa fie amplasată într-un decor mai agreabil:

Pe-un răzor de vie,
Merge. Cine merge?
Doi-trei păcurari [6, p.712].

Această coborâre lentă are legătură şi cu varietatea formelor de viaţă păstorească, dar ține şi de subordonarea unor arhetipuri estetice fundamentale, care undeva în subtext indică şi o perspectivă de transhumanță, este „o copulă în actul de comunicare" [6, p. 212-219] cu moartea inițialică în sânul naturii.

Ciobănaş de la miori este una din cele mai reprezentative scrieri baladeşti de sorginte mioritică, ea prevede încadrarea formulelor narative într-o „funcție dublă", care oscilează între baladă şi cântec liric, (doină) [12, p. 188]. Mesajul artistic este redat într-o formă dialogată dintre ciobanul mioritic şi un interlocutor anonim, prin intermediul căruia se subînțelege dedublarea eroului liric. Dialogul imaginar este de o evidentă concentrare lirică:

– Şi cine te-ar mai scălda?
– Dumnezeu când a ploua..,
– Şi cine te-ar înveli?
– Cucul cu aripili..,
– Şi cine te-ar legăna?
– Codrul când s-a clătina...
– Şi cine ți-ar mai cânta?
– Sora – privighetoarea... [13, f. 109-110]

Sugestia metaforică a integrării omului în natură capătă o nuanță particulară, se manifesta prin nişte acorduri lirice copleşitoare. Subiectul este liricizat, fiind expus într-o formă dialogată în care sunt enumerate riturile trecerii. Moartea inițiatică este privită drept un act solemn de inițiere, transpare o stare ontologică de unde depistăm

BDD-A6827 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

sensul mişcării ciclice în conformitate cu ritmurile trecerii. Este conturată o lume ascetică formulată din simetrii imateriale în care „imaginea folclorică nu cunoaşte fantasticul propriu-zis" [14, p. 45], dar întrevede o stare existențială de limită, un nou tărâm ontologic dincolo de viața terestră. Prin transfer metaforic are loc trecerea într-un nou spațiu de existență, de o superioritate absolută. Pornind de la pozițiile polemice fundamentale ale modului popular de a cugeta despre viață şi moarte, este evidențiată tendința de a pătrunde în esența lucrurilor şi fenomenelor din natură, precum şi din viața omului, surprindem legătura mioritică dintre toate elementele universului. Este vorba de un sistem tipic de imagini şi detalii artistice axate pe temeiurile poeticii populare şi trecute prin filiera unei individualizări pregnante, aşa cum ne sugerează versurile ce urmează în continuare.

– Lumânarea cin'ți-a pus?
– Soarele când a apus.
– De jelit cin'te-a jelit?
– Păsările au ciripit
Şi pe mine m-au jelit.
– De'ngropat cin'te-a'ngropat?
– Trei brazi mari s-au răsturnat
Şi pe mine m-au îngropat.
– Fluieraşu un'l-ai pus?
– Sus în craca bradului... [15, f. 113].

Exista şi o altă opinie potrivit căreia tipologia păstorească presupune ataşamentul celui predispus trecerii adeziunii sale nemijlocite față de mediul, în care s-a aflat în timpul vieții. De aceea, în monologul testamentar ciobanul doreşte:

Să-mi săpați un mormânțel,
Frumuşel si rotunjel
În tirlița oilor
În djiocjoru meilor [16, f. 3].

Odată ce viața şi moartea semnifică un tot integru, există certitudinea anihilării deosebirii dintre ele prin îndeplinirea anumitor ritualuri ale trecerii ce țin de sfera îndeletnicirilor profesionale. Iată de ce D. Caracostea întrevede în situația poetică descrisă „balada care a odrăslit multe forme felurite şi mai ales dă glas acestui sentiment de viață fundamental: dragostea de propria îndeletnicire" [7, p. 22]. Or, aşa cum apreciază în continuarea gândurilor sale exegetul, „nimic nu caracterizează mai deplin decât poziția față de propria îndeletnicire" [7, p. 22], iar imaginile reproduse se vor menține în sfera arhetipală a rosturilor umane existențiale.

Fluierul din „creanga bradului sus", precum şi celelalte atribute ritualice, care precedă moartea inițiatică în natură capătă o funcție magică, relevă ideea de continuitate

BDD-A6827 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

a vieții dincolo de tărâmurile veşniciei, este „dorul stânei îndepartate” [5, p. 138]. Prin intermediul „vegetalului cosmogonic”, [17, p. 161] adică a bradului prezent în scrierile folclorice, este exprimată o nuanță sacrală, are loc corelarea elementelor celeste cu cele pământeşti. Bradul este arborele cosmogonic, el simbolizează dăinuirea, perenitatea, condiția vitală a omului, iar atunci când acesta dispare, are loc suprapunerea conotațiilor existențiale dintre viață şi moarte. Simbolul bradului descinde din construcția mitică a unui univers de valori stratificat în concepția universală despre perenitatea mitului solar al existenței. În plan mitic, la fel ca şi teiul sau gorunul, el amplifică diferite tărâmuri ontologice, redă „sentimentul comuniunii dintre plantă şi om” sau „mitul codrilor şi al arborilor sacri” [18, p. 82]. Vorbind de multiplele semnificații ale bradului, M. Coman face o analogie dintre soarta omului şi cea a copacului sacru, relevă legătura „între cele două lumi, ca centru sacru unde are loc judecata sufletului şi chiar ca substitut al mortului ” [4, p.213], iar „aceste atribute se situează pe planul relațiilor dintre cel dispărut (ca individ concret) şi lumea înconjurătoare ” [4, p. 213]. Astfel, trecând peste aspectul de suprafață a ființării lui pământeşti, alături de elementele transcendentale ale cosmosului, „soarele şi luna”, „brazi şi păltinaşi”, „stelele făclii”, „munții mari”, omul îşi găseşte un nou tărâm de existență, „se transferă prin împlinirea ciclului funerar în orizontul stihiilor” [4, p. 213], iar fluierul „din creanga bradului sus” devine „un element social-cultural” [4, p. 213], circumscrie conturul unui spațiu mitic învăluit de misterul trecerii şi al perenității. Este invocat un cosmos liturgic în care toate elementele universului au funcția de preamărire a divinității, „Lăudați-L Soare şi Lună, lăudați-L toate stelele luminoase..., ape, care sunteți mai presus de ceruri.., munți şi dealuri... vânturi năprasnice ” [20, p. 383], şi, drept rezultat, de preamărire şi cucernică plenitudine în fața vieții. Astfel, ceremonia nupțială din mai multe scrieri populare devine un act sacramental, se transformă treptat într-o „liturghie cosmică” [19, p. 172], cum o defineşte M. Eliade, demonstrând că drama omului pus față-n față cu veşnicia nu s-a consumat, ci rămâne să dăinuie, să amintească mereu că senina integrare în natură este un fenomen atât de firesc ca şi succesiunea anotimpurilor, a generațiilor, ca şi curgerea ireversibilă a timpului. Este conturată o idee de întregire mitică alimentată de o irezistibilă sete de viață, de primenire lăuntrică, aducându-ne în preajma unei înțelegeri universale despre rosturile existențiale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. A. Hâncu. *Geneza „Mioriței” – mit şi realitate*, în Revistă de lingvistică şi ştiință literară, nr. 5, 1993.

2. O. Buhociu. *Folclorul de iarnă, zorile şi poezia păstorească*. Bucureşti, Editura Minerva, 1979.

3. T. Butnaru. *Orientări folclorice în poezia postbelică din Basarabia* (anii 1960-1980). Chişinău, Reclama, 2004.

4. M. Coman. *Izvoare mitice*. Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1980.

BDD-A6827 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)

5. D. Caracostea, O. Bîrlea. *Problemele tipologiei folclorice*. Bucureşti, Editura Minerva, 1971.

6. A. Fochi. *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*. Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

7. D. Caracostea. *Poezia tradiţională română*. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969.

8. S. Moraru. *Poetica liricii populare moldoveneşti*. Chişinău, Editura Ştiința, 1978.

9. O. Densuşeanu. *Viața păstorească în poezia noastră populară*. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966.

10. A.A.Ş.M., 1963, ms. 147, f. 166, Cazangic-Leova,inf. Z. Matieciuc, 38 ani, culeg. N. Băieşu, A. Hropotinschi, N. Pâslaru.

11. A.A.Ş.M., 1968, ms. 128, f. 4-6, Dolinskoie (Anadol)-Reni-Odesa, inf. D. Fetelea, 64 ani, culeg. Gr. Botezatu.

12. A. Hâncu. *Eposul baladic la moldoveni*. Chişinău, Editura Ştiința, 1977.

13. A.A.Ş.M., 1974, ms. 269, f. 109-110, Cupci-Liova, inf. E. Lina, 30 ani, culeg. S. Moraru.

14. O. Papadima. *O viziune românească a lumii*. Bucureşti, Editura Saeculum, 2009.

15. A.A.Ş.M., 1968, ms. 184, f. 215, inf. V. Sajin, 51 ani, culeg. D. Ţurcanu.

16. A.A.Ş.M., 1960, ms. 128, f. 3, Trebujeni-Orhei, inf. S. Popuşoi, 71 ani, culeg. Gr. Botezatu.

17. Gh. Vrabie. *Structura poetică a basmului*. Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

18. R. Vulcănescu. *Mitologia românească*. Bucureşti, Editura Academiei, 1985.

19. Apud. E. Munteanu. *Motive mitice în dramaturgia românească*. Bucureşti, Editura Minerva, 1982.

20. *Noul Testament şi psalmii*. Chişinău, Societatea Biblică Interconfesională din Republica Moldova, 2005.

BDD-A6827 © 2012 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:59 UTC)